HUMANITÁRNÍ POMOC

Tento dokument vysvětluje, jak a proč EU poskytuje celosvětovou humanitární pomoc a reaguje tak na potřeby v případě přírodních nebo člověkem způsobených katastrof. Prostředky na záchranné operace poskytuje Generální ředitelství Evropské komise pro evropskou civilní ochranu a operace humanitární pomoci (ECHO), které zároveň koordinuje politiku a činnost členských států. Parlament a Rada se na tvorbě politiky EU v oblasti humanitární pomoci podílejí jako spolutvůrci právních předpisů a účastní se celosvětové diskuse na téma účinnější humanitární činnosti.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— V článku 21 Smlouvy o Evropské unii (Smlouva o EU) jsou stanoveny zásady pro veškerou vnější činnost EU (humanitární pomoc je upravena v čl. 21 odst. 2 písm. g)).

— Článek 214 Smlouvy o fungování Evropské unie (Smlouva o fungování EU) je právním základem pro humanitární pomoc.

— Čl. 214 odst. 5 Smlouvy o fungování EU je právním základem pro zřízení Evropského dobrovolnického sboru humanitární pomoci

REGULAČNÍ A POLITICKÝ RÁMEC

Pravidla pro poskytování humanitární pomoci, včetně příslušných finančních nástrojů, jsou obsažena v nařízení o humanitární pomoci (nařízení Rady (ES) č. 1257/96). Při revizi ostatních nástrojů v rámci přípravy víceletého finančního rámce na období 2007–2013 (dlouhodobý rozpočet EU) nebylo toto nařízení změněno.

Celkový rámec politiky humanitární pomoci je popsán v dokumentu Evropský konsensus o humanitární pomoci z roku 2007, který podepsaly tři hlavní orgány EU (Komise, Rada a Parlament). Konsensus definuje společnou vizi EU, politické cíle a zásady pro celou řadu témat, k nimž patří: mezinárodní humanitární spolupráce, řádné dárcovství, snižování rizika a připravenost na ně, civilní ochrana a vztahy mezi civilními a vojenskými stranami. Konsensus rovněž opětovně potvrzuje čtyři zásady humanitární pomoci: lidskost, neutralitu, nestrannost a nezávislost. Text stanoví koordinovanější a soudržnější přístup k poskytování pomoci, který propojuje humanitární a rozvojovou pomoc tak, aby mohla EU účinněji reagovat na narůstající potřeby.

Činnost EU v této oblasti upravuje rozhodnutí o mechanismu civilní ochrany Unie z roku 2019. Mění se jím rozhodnutí z roku 2013, které se zabývalo prevencí, připraveností, reakcí na krizové situace a finančními ustanoveními. Nařízení Rady o poskytování mimořádné podpory v rámci Unie (nařízení Rady (EU) 2016/369) stanoví, za jakých okolností mohou členské státy požádat o podporu EU. Kromě toho určuje způsobilá opatření a typy finančních intervencí. Dne 17. července 2025 navrhla Komise aktualizaci nařízení o Mechanismu civilní ochrany Unie s cílem posílit jeho rozpočet, zavést zdokonalený rámec civilní ochrany a přidělit finanční prostředky na řešení zdravotních hrozeb.

Sdělení Komise z roku 2021 nazvané „Humanitární činnost EU: nové výzvy, stejné zásady“ má za cíl posílit globální humanitární dopad EU, aby byla uspokojena rostoucí poptávka po humanitární pomoci. Tento problém se v důsledku pandemie COVID-19 ještě zhoršil.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ EVROPSKÉ KOMISE PRO EVROPSKOU CIVILNÍ OCHRANU A OPERACE HUMANITÁRNÍ POMOCI (ECHO)

A. Přehled a dopad

Na období 2021–2027 bylo na nástroj humanitární pomoci EU vyčleněno v rámci víceletého finančního rámce 11,6 miliardy EUR. EU je tak jedním z předních světových dárců humanitární pomoci. Zajišťuje významnou část celosvětových finančních prostředků poskytovaných v nouzových situacích obětem přírodních i člověkem způsobených katastrof. Část těchto finančních prostředků pochází od členských států, avšak významný příspěvek je poskytován z rozpočtu EU.

V rámci Komise odpovídá za humanitární pomoc a civilní ochranu Generální ředitelství pro evropskou civilní ochranu a operace humanitární pomoci (GŘ ECHO). Současnou komisařkou pro připravenost a řešení krizí je Hadja Lahbibová. Pod jejím vedením směruje GŘ ECHO humanitární pomoc EU na zajištění potravin a výživy, přístřeší, zdravotní péče, vody a hygieny a vzdělání v mimořádných situacích. GŘ ECHO, které se od svého vzniku v roce 1992 výrazně rozrostlo, nyní plní svůj mandát prostřednictvím sítě tvořené více než 400 odborníky ve více než 40 místních kancelářích po celém světě.

Většina rozpočtu EU na humanitární pomoc je využívána nepřímo. ECHO tak neposkytuje humanitární pomoc jako takovou, ale financuje operace, které provádějí jeho partneři – nevládní organizace, agentury OSN a mezinárodní organizace, jako je Mezinárodní červený kříž / Červený půlměsíc. K jeho hlavním úkolům patří poskytovat finanční prostředky, ověřovat, zda jsou řádně spravovány, a zajistit, aby se zboží a služby jeho partnerů dostaly efektivně a rychle k postiženému obyvatelstvu a aby odpovídaly skutečným potřebám.

Po propuknutí přírodní katastrofy nebo jiné události vyžadující humanitární pomoc provedou odborníci ECHO počáteční posouzení situace na místě. Na základě tohoto posouzení jsou poté urychleně uvolněny finanční prostředky – jedná se o „přístup vycházející z potřeb“, který je pro činnost tohoto generálního ředitelství charakteristický. Pomoc je poskytována prostřednictvím více než 200 partnerů, s nimiž GŘ ECHO podepsalo předběžné smluvní dohody. Struktura ECHO zajišťuje, že jsou finanční prostředky používány transparentním způsobem a že za ně partneři nesou odpovědnost. Zatímco obecně budou humanitární pomoc EU i nadále poskytovat její humanitární partneři, Mechanismus civilní ochrany Unie a kapacita pro evropskou humanitární reakci umožňují GŘ ECHO zajišťovat omezenou přímou pomoc pro země, které ji potřebují po zasažení katastrofou, kdy by tradiční mechanismy poskytování humanitární pomoci prostřednictvím partnerů EU nebo jejich kapacity byly nedostatečné nebo neúčinné.

Na rok 2026 může GŘ ECHO vyčlenit 1,9 miliardy EUR na řešení rozsáhlých celosvětových potřeb. V posledních letech byl původní humanitární rozpočet EU

pravidelně navyšován dodatečnými převody prostředků, především z rezervy EU na solidaritu a pomoc při mimořádných událostech (SEAR) a prostřednictvím přesunů z jiných rozpočtových položek.

Komise ve svém sdělení o humanitární činnosti EU z roku 2021 varovala před zvětšujícím se rozdílem mezi rostoucí výší humanitárních potřeb a celosvětově dostupnými finančními zdroji. ECHO odhaduje, že v roce 2026 potřebuje humanitární pomoc 239 milionů lidí. V prosinci 2025 OSN vyzvala, aby na řešení těchto potřeb v roce 2026 byly poskytnuty finanční prostředky ve výši 33 miliard USD. Problémem, který komplikuje poskytování humanitární pomoci, je velmi omezená globální dárcovská základna. V roce 2023 pocházelo 54 % celosvětově dostupných finančních prostředků od tří největších dárců – USA, Německa a EU.

B. Politické priority

GŘ ECHO pracuje na zlepšení reakce na mimořádné situace a zemím mimo EU poskytuje pomoc při rozšiřování jejich vlastních kapacit, aby mohly samy reagovat na krize a přispívat k dlouhodobému rozvoji. Klíčovými cíli EU jsou koordinace humanitární a rozvojové pomoci a prolomení bludného kruhu klimatické změny, hladu a chudoby.

GŘ ECHO klade důraz na zvyšování odolnosti, a věnuje se tak i činnostem v oblasti připravenosti na katastrofy. EU se významně podílí na formování úsilí mezinárodního společenství v oblasti řízení rizik souvisejících s katastrofami. EU podporuje sendajský rámec pro snižování rizika katastrof, který byl podepsán v roce 2015, a v roce 2016 zveřejnila svůj sendajský akční plán pro snižování rizika katastrof. Ten zefektivňuje přístup k tvorbě politik založený na znalosti rizik katastrof a navrhuje konkrétní činnosti týkající se znalosti rizik, investic souvisejících s riziky, připravenosti na katastrofy a odolnosti. Komise vydala v roce 2012 sdělení o odolnosti, které bylo v roce 2017 revidováno. Jeho cílem je vymezit strategický přístup k odolnosti, který může zesílit dopad vnější činnosti EU. Tento přístup dále podpořila nová Strategie unie připravenosti EU zveřejněná v roce 2025. Tato strategie stanoví, že připravenost a odolnost by měly být systematicky začleňovány do vnějších partnerství EU.

Vzhledem k vysokému počtu uprchlíků a vysídlených osob, již jsou často v takové situaci po dlouhou dobu, se EU v roce 2016 dohodla na vytvoření razantnějšího přístupu k nucenému vysídlování, který má být zaměřen na rozvoj. V souladu s Komplexním rámcem pro reakci na uprchlickou krizi vysokého komisaře OSN pro uprchlíky a přístupem Světové banky k nucenému vysídlování klade EU větší důraz na podporu socioekonomické integrace násilně vysídlených osob a řešení hlavních příčin dlouhodobého vysídlení.

EU a její členské státy hrály důležitou úlohu na Světovém humanitárním summitu, který se konal v květnu 2016 v Istanbulu. Samotná EU přijala 100 závazků s cílem přispět k „Agendě pro humanitu“, již na summitu představil generální tajemník OSN, a k provádění tzv. „velké dohody (Grand Bargain)“, inovativní dohody různých humanitárních subjektů o zvýšení finanční účinnosti a účelnosti. Ta byla následně v roce 2021 pozměněna na „velkou dohodu 2.0“ a v roce 2023 na „velkou dohodu 3.0“. Dohoda zdůrazňuje význam spravedlivých a zásadových partnerství s místními organizacemi a odpovědnost za pomoc postiženým lidem.

Prioritou GŘ ECHO je nadále začleňování genderového hlediska a boj proti genderově podmíněnému násilí, a proto zavedlo pro operace humanitární pomoci genderový

ukazatel. V souladu s potřebou upřednostňovat nejzranitelnější skupiny je další klíčovou oblastí podpora vzdělávání dětí v mimořádných situacích.

C. Další nástroje

Pomoc EU zahrnuje další tři nástroje: Mechanismus civilní ochrany EU (UCPM), Evropský sbor solidarity a nový právní rámec pro poskytování mimořádné podpory v rámci Unie.

— Mechanismus civilní ochrany EU vznikl v roce 2001 a dnes zahrnuje členské státy EU a dalších šest zúčastněných zemí: Severní Makedonii, Island, Černou Horu, Norsko, Srbsko a Turecko. Mechanismus EU staví na několika nástrojích, jimiž jsou: 1) Evropský soubor civilní ochrany, jenž poskytuje fond prostředků na reakce, které pro tento účel dobrovolně předem vyčlenily zúčastněné státy, a strukturovaný proces za účelem zjištění případných nedostatečných kapacit; 2) Středisko pro koordinaci odezvy na mimořádné události, které funguje nepřetržitě jako operační ústředí usnadňující koordinaci ochranných intervencí; 3) společný komunikační a informační systém pro mimořádné události, jehož cílem je zlepšit komunikaci v případě mimořádné události prostřednictvím internetové aplikace pro účely varování a podávání informací; a 4) síť školených odborníků, kteří jsou bezprostředně k dispozici. UCPM byl v roce 2019 posílen vytvořením rescEU, nové rezervy kapacit, která byla funkční již v období lesních požárů v roce 2019. Jedná se o strategickou rezervu evropských schopností a zásob v oblasti reakce na katastrofy, která je plně financována EU. Zahrnuje flotilu hasičských letounů a vrtulníků, letadlo pro lékařskou evakuaci a různé strategické zásoby, jako jsou polní nemocnice, dopravní prostředky, zařízení pro výrobu energie, přístřeší, důležitý zdravotnický materiál a vybavení pro reakci na chemické, biologické, radiologické a jaderné krize. Kapacity mechanismu rescEU a Střediska pro koordinaci odezvy na mimořádné události se mají v rámci nové Strategie unie připravenosti EU rozšířit.

— Kapacita pro evropskou humanitární reakci (EHRC) je nejnovějším nástrojem humanitární pomoci EU. EHRC v podstatě posiluje kapacitu Mechanismu civilní ochrany. EFRC byla poprvé navržena Komisí v roce 2021 a zřízena byla o rok později. Tvoří ji soubor operačních nástrojů pro poskytnutí rychlé pomoci v krizových situacích, zejména v případech, kdy by tradiční mechanismy poskytování humanitární pomoci prostřednictvím partnerů EU nebo jejich kapacit mohly být neúčinné nebo nedostatečné. EHRC má tři nástroje: společné logistické služby, předběžně umístěné zásoby dodávek humanitární pomoci a odborníky na zdravotnictví a logistiku. Mobilizují se prostřednictvím Střediska pro koordinaci odezvy na mimořádné události, a to po předběžném posouzení a vyhodnocení krizí. Od svého vzniku reagovala EHRC na více než desítku krizí.

— Evropský sbor solidarity (2021–2027) je program, který vytváří příležitosti k dobrovolnické činnosti v oblasti humanitární pomoci. Zahrnuje předchozí iniciativu Humanitární dobrovolníci EU, která byla zahájena v březnu 2014. Komise poskytuje finanční prostředky ve formě grantů organizacím, které pak vybírají mladé lidi (ve věku 18–30 let) pro příležitosti k dobrovolnické činnosti prostřednictvím portálu Evropského sboru solidarity. Příslušný rozpočet na období 2021–2027 činí 1 miliardu EUR.

— Dne 15. března 2016 přijala Rada nařízení o poskytování mimořádné podpory v rámci Unie s cílem reagovat na obtížnou humanitární situaci způsobenou uprchlickou krizí, která EU v té době zasáhla. Toto nařízení umožňuje EU pomoci dotčeným členským státům řešit humanitární potřeby uprchlíků. Nařízení by mohlo být v budoucnu použito také v reakci na jiné výjimečné krize nebo katastrofy se závažnými humanitárními důsledky, například při jaderných haváriích nebo teroristických útocích. GŘ ECHO je odpovědné za jeho provádění.

Jedním z hlavních cílů humanitární pomoci EU bylo poskytnout pomoc Ukrajině při řešení některých problémů způsobených ruskou invazí v roce 2022. Od února 2022 vyčlenila EU na pomoc civilistům zasaženým válkou více než 1,4 miliardy EUR na programy humanitární pomoci na Ukrajině. Tyto finanční prostředky byly použity na pokrytí základních potřeb lidí, včetně potravin, přístřeší a zdravotnických služeb. Mimořádná pomoc Ukrajině je dosud největší operací, jakou EU koordinovala, přičemž do ledna 2025 bylo poskytnuto více než 155 000 tun pomoci.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

V oblasti politiky humanitární pomoci je Parlament spolutvůrcem právních předpisů společně s Radou. Právní rámec této politiky, který navrhuje Komise (ve formě „nařízení“), projedná – Rada i Parlament a následně jej – oba orgány schválí nebo zamítnou „řádným legislativním postupem“ EU. Parlamentu, který má kontrolní pravomoc, jsou předkládána i prováděcí opatření Komise. V rámci Parlamentu spadá humanitární pomoc do působnosti Výboru pro rozvoj (DEVE) a civilní ochrana do působnosti Výboru pro životní prostředí, klima a bezpečnost potravin (ENVI).

Parlament nadto poskytování humanitární pomoci sleduje a snaží se zajistit, aby rozpočtové prostředky lépe odpovídaly globálním humanitárním potřebám. Parlament pravidelně zdůrazňuje, že financování humanitární pomoci je třeba navýšit, a trvá na tom, že je nutné zmenšit rostoucí rozdíl mezi rozsahem celosvětových humanitárních potřeb a dostupnými finančními prostředky, přičemž naposledy se tak vyslovil v lednu 2026 v usnesení o humanitární pomoci v době mnohačetných krizí – potvrzení našich zásad pro účinnější a ambicióznější reakci na humanitární krize.

Výbor DEVE a celý Parlament se rovněž snaží –prostřednictvím stanovisek a usnesení, včetně zpráv z vlastního podnětu–, ovlivnit strategická rozhodnutí a směřování politiky Komise, např. pokud jde o příspěvek EU ke Světovému humanitárnímu summitu, vzdělávání v mimořádných situacích a reakci na epidemii viru Ebola. Parlament provádí přezkum ročního pracovního programu Komise a operační strategie ECHO. Komisař odpovědný za připravenost a řešení krizí je pravidelně zván k výměnám názorů s výborem DEVE. Přijetí Evropského konsensu o humanitární pomoci v roce 2007 bylo do velké míry výsledkem pevného postoje Parlamentu. Parlament se rovněž aktivně zasazuje o další politická témata, jako je zvyšování odolnosti, zabezpečení potravin a propojení humanitární a rozvojové pomoci.

V zájmu posílení dohledu Parlamentu nad humanitární pomocí jmenuje od roku 2006 výbor DEVE každého dva a půl roku stálého zpravodaje pro humanitární pomoc. Současnou zpravodajkou je Leire Pajínová (S&D, Španělsko). Její mandát zahrnuje obhajobu rozpočtu na humanitární pomoc, sledování programů humanitární pomoci a udržování úzkých kontaktů s komunitou subjektů působících v této oblasti činnosti.

Tento dokument zpracovalo oddělení Evropského parlamentu pro analýzu a podporu vnějších politik. Další informace naleznete na internetových stránkách Výboru pro rozvoj.

Malte Frederik Hergaden
04/2026